

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

Funkce a frekvence verb dicendi ve vybraných prózách Agathy Christie

Function and frequency of verba dicendi in the selected prose of Agatha Christie

Bakalářská diplomová práce

Autor: Ningwen Xu

Obor: Czech for Foreigners

Vedoucí práce: Mgr. Jindřiška Svobodová, Ph.D.

Olomouc 2023

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Prohlášení: Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Funkce a frekvence verb dicendi ve vybraných prózách Agathy Christie“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne: 19. 4. 2023

Podpis:

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Mgr. Jindřišce Svobodové, Ph. D., za cenné rady, podněty, trpělivost a důvěru ve mě při vedení této bakalářské diplomové práce. Bez její pomoci by tato práce nikdy nevznikla. Děkuji také svým rodičům za podporu a starost během mého studia, a kamarádce za to, že mě povzbuzuje.

Obsah

Úvod	5
1. Verba dicendi	7
1.1 Množina sloves mluvení	8
1.1.1 Řečový akt, teorie řečových aktů	8
1.1.2 Performativní slovesa	13
1.2 Kategorizace verb dicendi	14
1.3 Funkce verba dicendi	16
2. Kompozice uměleckého textu	20
2.1 Přímá řeč a nepřímá řeč	21
2.2 Přímá řeč	21
2.3 Nepřímá řeč	22
3. Principy analýzy	23
3.1 Volba materiálu	23
3.2 Způsob analýzy	23
3.3 Výzkumné otázky	26
4. Analýza	27
4.1 Příklad levného bytu	27
4.2 Záhada lovecké chaty	30
4.3 Cikánka	33
4.4 Lampa	36
4.5 Shrnutí a srovnání	39
Závěr	44
Anotace	47
Resumé	49
Seznam použité literatury a internetových zdrojů	50
Seznam tabulek	52

Úvod

Komunikace je nutným předpokladem života v lidské společnosti a „mluvení“ je základní součástí sociální existence. V běžné komunikaci často vyjadřujeme např. své vlastní názory a zkušenosti a současně také předáváme nebo zprostředkováváme výroky druhých. Právě ve výpovědích, které referují o řečové aktivitě třetích osob, se velmi často objevuje sloveso mluvení, tzv. *verbum dicendi*. V beletrii se tato *verba dicendi* vyskytují nejčastěji v uvozovacích větách, nachází se ale také v promluvách postav (tzv. přímé řeči) nebo v komentujících promluvách vypravěče. V této práci se zaměříme na analýzu *verba dicendi* ve čtyřech textech anglické spisovatelky, světoznámé autorky detektivních próz Agathy Christie (Případ levného bytu, Záhada lovecké chaty, Cikánka, Lampa).

V první kapitole teoretické části naší práce si představíme význam *verba dicendi*, uvedeme definice slovesa mluvení, z nich vydělíme slovesa řečového aktu a performativní slovesa a ukážeme, jaký je mezi nimi vztah. Představíme také metody pro třídění a kategorizaci *verba dicendi* z pohledu lexikální sémantiky, z pohledu užívání jazyka a z pohledu syntakticky příbuzných vlastností. Metodologická a teoretická východiska pro naši práci budeme hledat v práci Františka Daneše, která se zaměřuje na schopnost dějových sloves vyjadřovat komunikační funkce, a Milady Hirschové, která se blíže zabývá realizací výpovědi (*verba dicendi*) v češtině.

Ve druhé kapitole teoretické části naší práce si představíme definici přímé řeči a nepřímé řeči a charakteristiku přímé řeči a nepřímé řeči v textu.

V praktické části naší práce nejprve objasníme výběr textů, metody použité k jejich analýze a naše předběžné hypotézy. Využijeme také poznatky z teoretické části k analýze čtyř krátkých detektivních textů Agathy Christie: Případ levného bytu, Záhada lovecké chaty, Cikánka a Lampa. Jako základ pro naši analýzu použijeme klasifikaci slovesa *dicendi* od Milady Hirschové, kterou představila v monografii Česká *verba dicendi* v performativním užití (z pohledu lexikosémantiky), zaměříme se na frekvenci *verba dicendi* použitá v těchto čtyřech textech a základní

funkce, které zde plní. Budeme sledovat slovesa mluvení v promluvách postav (přímá řeč) a promluvách vypravěče (uvozovací věty). Dále se budeme zabývat různorodostí a výskytem jednotlivých verb dicendi v anglickém výchozím textu a v českém překladovém textu. Každý z vybraných textů budeme analyzovat zvlášť, slovesa mluvení zpracujeme do tabulek a následně porovnáme a shrneme výsledky pro všechny čtyři texty.

1. Verba dicendi

Lidské chování lze rozdělit na jazykové chování a mimojazykové chování. Neverbální chování je chování, které se realizuje pouze bez užívání jazyka, jako je „mytí“, „oblékání“, „chůze“, „běh“ atd., zatímco verbální chování zahrnuje „mluvení“, „vyprávění“, „ptaní se“, „debatování“, „hádání se“, „řeč“ atd. Na lexikální úrovni jsou slova označující slovesné akty slovesy mluvení, tzv. verba dicendi. Vzhledem k tomu, že verbální chování je úzce spjato s jazykem, vyžaduje jeho realizace užití jazyka. Proto jako sloveso odkazující na verbální chování musí jeho sémantika obsahovat sémantický rys „mluvení“, tedy verbální aktivitu.¹ Slovesa mluvení, která vyjadřují řečovou činnost, se označují tradičním termínem verba dicendi, souhrnně označujícím slovesa, která vyjadřují aktivity zahrnující použití jazyka. V klasických mluvnicích se verba dicendi představovala jako věcněsémantická kategorie sloves.² Například:

1. „No, nikdo nepopírá,“ odpověděl Parker, „že tam je spousta bytů – ovšem za jakou cenu!“³
2. „Pan Havering tu bude za chvíli,“ vysvětlil jsem.⁴
3. Chvilku si ho pozorně prohlížela. Pak řekla: „Zrovna jsem se chystala ven. Nahoru na vřesoviště. Doprovodíte mě?“⁵

Slovesa „odpovědět“, „vysvětlit“ a „říct“ ve výše uvedených příkladech jsou verbální činy a popisují chování lidí, jehož lze dosáhnout zpravidla pouze pomocí jazyka. Proto slovesa jako „odpovědět“, „vysvětlit“ a „říct“ nutně obsahují sémantický rys řeč.

¹ 吴剑锋. 言说动词、言语行为动词与施为动词[J]. 外语学刊, 2021, (02): s50.

² Milada Hirschová (2017): VERBUM DICENDI. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/VERBUM DICENDI](https://www.czechency.org/slovník/VERBUM%20DICENDI)

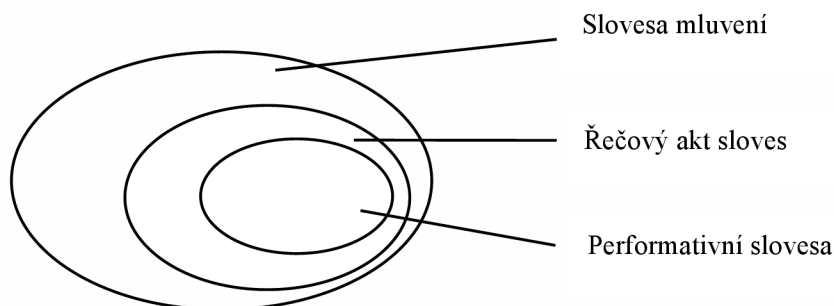
³ Agatha Christie. *Případ levného bytu*. Přeložily Lenka Uhlířová a Edda Němcová. Praha: 2000, s. 9.

⁴ Tamtéž, s. 71.

⁵ Tamtéž, s. 123.

1.1 Množina sloves mluvení

Mezi slovesa mluvení patří slovesa řečového aktu; k nim patří i tzv. performativní slovesa.⁶ Souhrnně můžeme vztah mezi slovesy mluvení, slovesy řečových aktů a performativními slovesy vyjádřit takto:

1.1.1 Řečový akt, teorie řečových aktů

Slovesa mluvení jsou ústředním pojmem teorie řečového aktu, který se ve filozofii jazyka objevil v práci Johna L. Austina. Od příchodu teorie řečových aktů se slovesa mluvení stala jedním z hlavních problémů, kterým lidé při studiu řečových aktů věnují pozornost.⁷ Zakladatel teorie řečových aktů John L. Austin se domnívá, že mezi slovesy řečových aktů v jazyce a odpovídajícími řečovými akty existuje vzájemná shoda.

V roce 1955 přednesl britský filozof John L. Austin (1911–1960) na Harvardově univerzitě v USA sérii přednášek, které byly publikovány v roce 1962. Kniha se jmenovala *How to Do Things with words* a v českém překladu vyšla v roce 2000 pod názvem *Jak udělat něco slovy*⁸.

Podle tradičního pohledu na jazyk jsou jazyk a chování dvě různé věci, jinými slovy, jazyk je nástroj myšlení, který se používá pouze k vyjádření myšlenek a

⁶ 吴剑锋. 言说动词、言语行为动词与施为动词[J]. 外语学刊, 2021, (02):s.51.

⁷ Tamtéž, s.50.

⁸ AUSTIN, J. L. *Jak udělat něco slovy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Filosofia, 2000, 172 s.

vyjádření abstraktních významů. Na začátku 20. století začali logičtí pozitivističtí filozofové diskutovat o významu a platnosti jazykových výrazů. Věřili, že to, zda je výrok smysluplný, lze posoudit ověřením pravdivosti či nepravdy toho, co uvádí nebo vysvětluje. Každý výrok, jehož pravdivost nebo nepravdivost nelze prokázat, je „pseudovýrok“, tedy výrok bez významu. Například „První letošní sníh napadl dříve než loni“ je výrok o skutečnosti nebo stavu věcí, jehož pravdivost lze zpochybnit a ověřit, ale je to smysluplný výrok bez ohledu na to, zda je výsledek ověření pravdivý nebo nepravdivý. Podle této logiky výrok „Chci jet na sever podívat se na sníh“ nemá možnost být ověřen jako pravdivý nebo nepravdivý, a proto nemá smysl. Víme však, že na výroku „Chci jet na sever, abych viděl sníh“ není ve skutečné verbální komunikaci nic špatného, není to nesmyslný výrok, je to výrok o přání.

Austin se tohoto bodu chopil a vznesl námitky proti jazykovému pohledu na logický pozitivismus. Podle jeho názoru lidé mluví slovy nejen proto, aby poskytli informace popisující fakta a stavy, ale také aby dokončili určité další chování. Používání jazyka je jak procesem tvoření vět, tak činem, nebo, řečeno hovorověji, „slova dělají věci“ nebo „mluvit znamená něco dělat“.

Austin dělí řečové akty do tří úrovní. První úroveň, lokalizační akty: výroky vždy něco říkají nebo vyjadřují, popisují skutečnost nebo vyjadřují vůli atd.; tato úroveň zkoumá jazykové jednotky nebo pojmy, které mají význam, tj. doslovný význam toho, co je řečeno. Druhá úroveň, ilokuční akty: výroky vyjadřují doslovné významy a současně s tím, jak vytvářejí řetězec smysluplných slov, vykonávají také různé akty, jako je slibování, očekávání, schvalování, děkování, omluva, protest, zřeknutí se, odmítnutí, přísaha, pojmenování, odsouzení atd. Jinými slovy, lidé něco říkají a zároveň něco dělají. Třetí úroveň, perlokuční akty: ať už jde o konstatování faktů, popis stavů, udílení pokynů nebo vyjadřování přání, slova mají vždy účinek a důsledek na myšlenky, pocity, postoje a chování mluvčího i posluchače; řečový akt hraje roli například v tom, že posluchače potěší nebo rozzlobí nebo že ho přiměje něco udělat.

Je třeba zdůraznit, že tři „úrovně“ neznamenají, že se jedná o tři různé větné typy, ale že jde o tři úrovně téže věty nebo řečového aktu, které si můžeme představit

podobně jako strany mnohostěnu; nebo přesněji řečeno, jsou to jen pojmová rozlišení používaná pro analýzu, ale ve skutečné jazykové komunikaci se mísí dohromady. Například: „Vlak přijíždí.“ Tato věta popisuje aktuální stav vlaku nebo uvádí skutečnost o vlaku, která znamená „lokalizační akty“. Záměrem vyslovení této věty může být připomenout nebo vyzvat posluchače, aby se připravil na vystoupení z auta, což je již „ilokuční akt“. Posluchač opustí sedadlo, nebo vyzvedne zavazadla a začne vystupovat z autobusu. To je efekt této věty, která funguje jako „perlokuční akt“. Lze také říci, že „lokalizační akt“ se vztahuje k doslovnému významu věty, „ilokuční akt“ se vztahuje ke skutečnému záměru nebo implikaci a „perlokuční akt“ se vztahuje k reakci po slovech na straně posluchače nebo obecně adresáta.

Austinova teorie jazyka vedla k hlubšímu a systematictějšímu výzkumu pozdějších vědců, jako byli John R. Searle, H. P. Grice, R. Chisholm a Zeno Vendler, z nichž nejvlivnější byl současný americký filozof John R. Searle. John R. Searle studoval na Oxfordské univerzitě v Anglii, byl studentem Austina a koncem padesátých let se vrátil do Spojených států, aby zde vyučoval. Je autorem knih *Speech Acts*⁹, vydané v roce 1969, *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*¹⁰, vydané v roce 1979 a *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*¹¹, vydané v roce 1982. John R. Searle zavádí pojem intencionality a uvádí, že řečové akty vyjadřují záměry mluvčího při používání jazykových znaků. Navíc řečový akt výslovně definuje jako „nejzákladnější nebo nejmenší jednotku jazykové komunikace“. To znamená, že slova, která mohou tvořit nebo dotvářet komunikační záměr, jsou řečovým aktem, pak i vyslovení pouhého jednoho slova může být řečovým aktem, například „Děkuji!“.

⁹ SEARLE, J. R. *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1969, 203 s.

¹⁰ SEARLE, J. R. *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979, 179 s.

¹¹ SEARLE, J. R. *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.

John R. Searle také klasifikoval řečové akty a jeho teorie je široce přijímána. Při klasifikaci použil následující kritéria:

1. záměr mluvčího (sdělit propoziční obsah výpovědi; snažit se přimět adresáta k provedení propozičního obsahu výpovědi; zavázat se splnit propoziční obsah výpovědi; vyjádřit psychický stav mluvčího; pronesením výpovědi provést propoziční obsah výpovědi);

2. vztah propozičního obsahu výpovědi k mimojazykové skutečnosti (obsah se skutečností shoduje; skutečnost se má přizpůsobit obsahu; platnost obsahu se předpokládá; obsah výpovědi se její realizací stává skutečností);

3. psychický stav mluvčího (věří, že propoziční obsah výpovědi platí; vyjadřuje svou vůli; vyjadřuje svůj úmysl; psychický stav koresponduje se záměrem; psychický stav není vyjádřen);

4. propoziční obsah výpovědi (lze jej charakterizovat na ose pravdivý–nepravdivý; obsahem je budoucí činnost adresáta; obsahem je budoucí činnost mluvčího; obsah se týká mluvčího nebo adresáta; obsah se vztahuje k mimojazykové instituci, v níž má mluvčí i adresát určitou pozici).¹²

Podle těchto kritérií lze popsat pět typů řečových aktů, jedná se o reprezentativy, direktivy, závazky, expresivy a deklarativy.¹³

Teorie řečových aktů, původně filosofická reflexe jazyka, tedy problematika z oblasti filosofie, vstoupila nejprve do aplikované lingvistiky jako pilířová teorie pragmatiky, později se rozšířila a výrazně ovlivnila diskurz humanitních věd. Tento ústřední názor teorie řečových aktů, že „slova jsou činy“, lze začlenit do mnoha myšlenkových proudů dvacátého století s různými perspektivami, ale podobným zaměřením, jako je kulturní materialismus, dekonstruktivismus, kulturněpolitická analýza atd., které všechny zdůrazňují behaviorální, praktickou, sociální a dokonce politickou povahu symbolické myšlenkové činnosti.

¹² HIRSCHOVÁ, Milada. *Úvod do teorie textu. Určeno pro posl. 4. roč. oboru bohemistika.*

Olomouc: Univerzita Palackého, 1989, s. 56–57.

¹³ Tamtéž, s 58–59.

Jazyk je tedy základní komunikační nástroj, lidé jej využívají k předávání znalostí a zkušeností, k výměně myšlenek a pocitů a ke vzájemné koordinaci jednání. Teorie řečových aktů zdůrazňuje, že lidé tím, že mluví, vykonávají řečové akty. Podle pohledu Johna R. Searla mluvčí dokončuje jeden nebo více řečových aktů vyslovením jedné nebo více vět, jako je prohlášení, vydání rozkazu, položení otázky, složení slibu atd. Na lexikální úrovni řadíme slovesa odkazující na tyto řečové akty mezi tzv. slovesa řečových aktů.¹⁴ Projekce řečových aktů na lexikální úrovni jazykových forem vyjadřují slovesa řečových aktů, jako například „vyprávět“, „přikázat“, „zeptat se“, „oznámit“, „kritizovat“, „přísahat“ atd. Podle teorie řečových aktů se užitá slovesa používaná k označení řečových aktů liší od sloves verbálních aktů používaných k označení slovesných aktů (řečová slovesa v širokém smyslu).¹⁵ Mezi slovesa verbálního jednání patří některá slovesa řeči, jako například „křičet, šeptat, mumlat“; v čínštině tato slovesa popisují způsob mluvení, vyjadřují tedy „jak to říct“, taková slovesa ze sémantického hlediska popisují způsob mluvy a jejich základní funkcí je vysvětlovat řečové chování lidí. Sémantické zaměření tohoto typu sloves neznamená způsob mluvy, ale samotný mluvní akt. Proto sémantika sloves mluvního aktu musí zahrnovat sémantický rys mluvního aktu.¹⁶ Například:

1. „A duch toho dítěte tu teď má strašit?“ zeptala se paní Lancasterová.¹⁷
2. „Není to nic vážného, opravdu,“ ujišť'oval ji spěšně pan Raddish.¹⁸
3. „Postav bojler,“ navrhl dědeček.¹⁹
4. Celý ohromený jsem telegram odnesl Jappovi. Tiše si nadával pod vousy.²⁰

Slovesa „zeptat se“, „ujišť'ovat“, „navrhnout“ a „nadávat si“ ve výše uvedených příkladech jsou všechna slovesa řečových aktů.

¹⁴ Tamtéž, s.50.

¹⁵ 吴剑锋.言说动词、言语行为动词与施为动词[J].外语学刊,2021, (02): s.50.

¹⁶ Tamtéž, s.50.

¹⁷ Agatha Christie. *Případ levného bytu*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2000, s. 149.

¹⁸ Tamtéž, s. 149.

¹⁹ Tamtéž, s. 157.

²⁰ Tamtéž, s. 87.

1.1.2 Performativní slovesa

Austin, průkopník teorie řečových aktů, rozdělil diskurz do dvou kategorií: konstatativní diskurz a performativní diskurz. Konstatativní diskurz něco říká a obsah řeči může být testován na ose pravdivý – nepravdivý výrok; performativní diskurz znamená mluvením něco dělat, akty provedené těmito slovesy nejsou pravdivé, nebo nepravdivé, ale lze je hodnotit prostřednictvím dimenze „přiměřenosti“ nebo úspěšnosti.²¹ Austin dále navrhl gramatický standard performativu a tvrdil, že všechny performativní výroky používají zpravidla singulární první osobu, přítomný čas, indikativ a aktivní způsob (nejdou to ale jediné slovesné kategorie, ve kterých se performativně užitá slovesa vyskytuje, limitující je oznamovací způsob, přítomný čas a aktivum dokonavých sloves).²²

Performativními slovesy se v rámci teorie řečového aktu označují ta slovesa, která lze v performativní podobě použít k „dokončení určitého aktu vyslovením určitého slova“, tedy „udělat něco tím, že se něco řekne“.²³ Rozdíl mezi performativními slovesy a slovesy řečového aktu je v tom, že základní funkcí sloves řečových aktů je spíše vysvětlovat řečové akty lidí než provádět řečové akty.²⁴ Například:

1. Slibuji, že tě zítra vyzvednu na nádraží.
2. Dostal jsem váš dopis a děkuji vám za něj.
3. Zapřísahám vás, že toho zrádce najdu.
4. Tuto restauraci vřele doporučuji.

Slovesa „slibovat“, „děkovat“, „doporučovat“ a „zapřísahat“ ve výše uvedených příkladech jsou všechna slovesa se schopností performativního užití.

²¹ 吴剑锋.言说动词、言语行为动词与施为动词[J].外语学刊,2021, (02): s.51.

²² Tamtéž, s. 51.

²³ Tamtéž, s. 51.

²⁴ 吴剑锋.言说动词、言语行为动词与施为动词[J].外语学刊,2021, (02): s.51.

1.2 Kategorizace verb dicendi

Slovesa mluvení lze klasifikovat několika různými způsoby. Z hlediska lexikální sémantiky lze za základního představitele skupiny považovat sloveso mluvit a ostatní členy charakterizovat ve vztahu k němu jako koheponyma:

1. „mluvit + způsob řečového projevu“ – breptat, mumlat, koktat, slabikovat aj.;
2. „mluvit + zvuková charakteristika projevu“ – šeptat, volat, křičet, řvát, bručet, syčet aj.;
3. „mluvit + prostředek komunikace“ – telefonovat (v tomto smyslu též volat), telegrafovat, faxovat, substandardně mejlovat, chatovat, esemeskovat, textovat;
4. „mluvit + forma komunikace na tzv. sociálních sítích“ – postovat, lajkovat, twittovat;
5. „mluvit + určení fáze komunikačního aktu“ (některá slovesa této skupiny se stávají verbem dicendi sekundárně) – pro/domluvit, rozmluvit se, zahájit, navázat, pokračovat, dodat, odpovědět, reagovat (slovy);
6. „mluvit + určení komunikační funkce projevu“ – říci, oznámit, pomlout, poručit, zakázat, varovat, ptát se, slíbit, dovolit, aj.; patří sem rozsáhlá, sémanticky heterogenní množina sloves označujících nikoli výhradně řečovou činnost, nýbrž aktivity realizovatelné verbálně, např. jmenovat, odvolávat, protestovat, povyšovat, chválit, napomínat apod.²⁵

Podle klasifikace Daneše a Hlavsy vydané v knize Větné vzorce v češtině lze verba dicendi označit za predikátory akční. Z hlediska „užívání jazyka“ lze slovesa mluvení se rozdělit na:

²⁵ HIRSCHOVÁ, Milada. Česká verba dicendi v performativním užití: příspěvek ke zkoumání komunikativních funkcí povědi. Olomouc: Univerzita Palackého, 1988, s. 119.

1. predikáty označující jazyk se používají pouze v hovorové podobě, např. mluvit, promluvit, besedovat nebo šeptat;
2. predikáty označující jazyk se používají pouze v hovorové podobě i v psané podobě, např. sdělit, oznámit, požádat; některá z těchto sloves pouze sekundárně vyjadřují psanou podobu a vyjadřují především mluvenou podobu, např. *hlásit, vyprávět*;
3. predikáty označující jazyk se používají pouze v psané podobě, např. psát, zapisovat, zaznamenávat;
4. predikáty označující jazyk se používají v přirozeném jazyku a v jiných komunikačních prostředcích, např. *čmárat, popisovat*;
5. predikáty označující jazyk se používají, když se vyjadřují jako jeden z možných způsobů dosažení cíle, např. *lákat, domít, přesvědčit*.²⁶

Daneš a Hlavsa dále klasifikuje verba dicendi z hlediska syntakticky příbuzných vlastností:

1. slovesa, která pouze vyjadřují řečové činnosti, nevyjadřují smysl a funkci samotného slovesa a nesdělují informace, např. šeptat, bručet, koktat nebo žvanit;
2. slovesa, která sdělují informace a zároveň vyjadřují řečové činnost, např. napsat (domácí úkol), mluvit (o politice), pošeptat (někomu něco) nebo vyprávět (minulosti);
3. slovesa, která vyjadřují jak řečové činnosti, tak jejich záměr, a zahrnují také adresáta a informaci, např. poděkovat (někomu za něco), žádat (někoho o něco), slibovat (někomu něco) nebo stěžovat si (někomu na něco).²⁷

²⁶ DANEŠ, František, HLAVSA, Zdeněk a kol. Větné vzorce v češtině. 2. opr. vyd. Praha: Academia, 1987, s. 164.

²⁷ DANEŠ, František, HLAVSA, Zdeněk a kol. Větné vzorce v češtině. 2. opr. vyd. Praha: Academia, 1987, s. 164–165.

1.3 Funkce verba dicendi

František Daneš se ve své práci *Verba dicendi* a výpovědní funkce zaměřuje na slovesa vyjadřující sdělovací funkci vět a umožňující performativní použití.²⁸

Podle Františka Daneše lze verba dicendi rozdělit na:

1. slovesa, která pouze vyjadřují řečové činnosti, nevyjadřují jiné významy a obsah, ani nezahrnují sdělované informace a příjemce (mluvit, šeptat);
2. slovesa, která vyjadřují verbální činnost a zároveň vyžadují sdělit svůj obsah (např. mluvit o počasí, vyprávět o dopisu);
3. slovesa označují nejen verbální činnosti, ale i jejich účel (funkci), vyžadující obsah a předmět komunikace, proto je pro tyto činnosti použití jazyka jediným a nezbytným prostředkem k dosažení konkrétního cíle;
4. slovesa vyjadřující činnosti, ve kterých je použití jazyka pouze jedním z možných prostředků k dosažení určitého cíle.²⁹

Z těchto čtyř skupin může ze syntaktického hlediska skupina (3) v některých případech vyjádřit účel a funkci vět, v nichž je toto sloveso použito jako predikát.³⁰ Austin tomu říká „performativnost“, Searle tomu říká „ilokuční síla“, František Daneš v tomto smyslu používá termín „výpovědní funkce“ a dodává, že při vysvětlování rozdílu mezi deklarativními funkcemi (resp. „větnými druhy podle postoje mluvčího“) bychom pokud možno neměli uvádět performativní slovesa pro jejich rozlišení.³¹

Pokud je použito verbum dicendi v první osobě, mluvčí jako partner v

²⁸ DANEŠ, František: *Verba dicendi* a výpovědní funkce. In: *Studia Slavica Pragensia*, Praha: UK, 1973, s. 115.

²⁹ DANEŠ, František: *Verba dicendi* a výpovědní funkce. In: *Studia Slavica Pragensia*, Praha: UK, 1973, s. 115–116.

³⁰ DANEŠ, František: *Verba dicendi* a výpovědní funkce. In: *Studia Slavica Pragensia*, Praha: UK, 1973, s. 116.

³¹ Tamtéž, s. 116–117.

komunikaci je identifikován jako mluvčí např. „Ptal jsem se na to Josefa“ (to znamená, že osoba, která řekla tuto větu, je stejná osoba, která se zeptala Josefa).³² Když je však akt řeči totožný se sdělovanou událostí, pronesená výpověď se realizuje právě prostřednictvím vyjádření věty. Věta „Vyřizuji vám pozdrav od Karla“ výše uvedený pojem velmi dobře vysvětluje; avšak „kopu díru pro strom“ neznámá, že dochází ke ztotožnění obsahu výpovědi se samotným aktem „kopání díry pro strom“, vyslovením této věty nedochází k realizaci jejího obsahu.³³ Performativní užití sloves tedy podle Františka Daneše znamená, že užitím slovesa vyjadřujícího určitý akt „mluvní činnosti“, tedy verba dicendi, dochází v okamžiku promluvy ke splnutí užití slovesa a vykonání nějakého aktu (prosby, sázky, slibu apod.).

Verba dicendi mají podle Františka Daneše performativní platnost v 1. osobě, i když jistě existuje možnost pasivních tvarů v druhé osobě nebo jejich užití ve třetí osobě.³⁴ Například „Cestující se žádají, aby...“, „Jste vyzváni, abyste...“ a podobná prohlášení.³⁵ Platnost provedení lze ověřit přidáním výrazu „tímto“. Verba dicendi však nemají performativní platnost v jiných než výše uvedených formách, pokud danou činnost nebo chování nelze provést mluvením, František Daneš mluví o neperformativní platnosti a nazývá ji jako platnost referativní.³⁶

V uvedené práci Verba dicendi a výpovědní funkce na několika případech František Daneš také uvádí, že analýzu struktury systému užití verb může za jistých okolností ukázat komunikační funkci celé výpovědi. František Daneš popisuje významovou složku verba dicendi jako „použití jazyka ke zveřejnění nějaké informace“ a analyzuje je z hlediska obsahu sdělení, psychologického a přínosného vztahu mluvčího k informaci, psychologického a přínosného vztahu adresáta k informaci atd. Ukazuje na vztah slovesa, na vztah mezi adresátem a mluvčím a jejich

³² Tamtéž, s. 118.

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ DANEŠ, František: Verba dicendi a výpovědní funkce. In: *Studia Slavica Pragensia*, Praha: UK, 1973, s. 118–119.

vazbu na příslušné výpovědní funkce.³⁷

Milada Hirschová se ve své práci *Česká verba dicendi v performativním užití* zaměřuje na roli verba dicendi ve funkci performativního predikátu.³⁸ Při jeho analýze se zaměřila také na výzkum jeho sémantických a funkčních aspektů. Milada Hirschová v *Novém encyklopedickém slovníku češtiny*³⁹ rovněž vyčlenila některé predikáty s performativním užitím a sémanticky je analyzovala (v analýze je mluvčí zkráceně označen jako Ml; adresát jako Ad; informace jako In) a dospěla k následujícím parametrům pro klasifikaci sloves mluvení: Obsah In; mentální vztah Ml k In; prospěchový (zájmový) vztah Ml k In; mentální vztah Ad k In; prospěchový (zájmový) vztah Ad k In; vztah mezi Ml a Ad; vlastní komunikativní funkce (smysl) výpovědi.⁴⁰ Pátý parametr je mezi těmito pěti parametry specifický v tom, že je charakterizován skrze ostatní parametry, přitom však hraje rozhodující roli při charakteristice predikátu, neboť ukazuje komunikační význam (funkci) výpovědi s predikátem v performativním užití.⁴¹ Milada Hirschová klasifikuje komunikační funkce predikátů takto: sdělit Ad obsah In; přimět Ad, aby uskutečnil obsah In; vytvořit pro Ml závazek týkající se obsahu In (dále se diferencuje podle obsahu In); vyjádřit emoce (psychický stav) Ml.⁴²

Na základě charakteristiky těchto parametrů rozdělila Milada Hirschová vybrané predikáty do následujících skupin:

1. predikátory sdělovací (např. přiznávat se, zpovídat se, dosvědčovat, popírat, ohlašovat...);

³⁷ DANEŠ, František: Verba dicendi a výpovědní funkce. In: *Studia Slavica Pragensia*, Praha: UK, 1973, s. 120-124.

³⁸ HIRSCHOVÁ, Milada. *Česká verba dicendi v performativním užití: příspěvek ke zkoumání komunikativních funkcí výpovědi*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1988, 156 s.

³⁹ KARLÍK Petr, NEKULA Marek, PLESKALOVÁ Jana. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016, 1092 s.

⁴⁰ HIRSCHOVÁ, Milada. *Česká verba dicendi v performativním užití: příspěvek ke zkoumání komunikativních funkcí výpovědi*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1988, s. 14–23.

⁴¹ HIRSCHOVÁ, Milada. *Česká verba dicendi v performativním užití: příspěvek ke zkoumání komunikativních funkcí výpovědi*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1988, s. 23–24.

⁴² Tamtéž.

2. predikátory direktivní (doporučovat, přikazovat, pověřovat, tázat se, zakazovat...);
3. predikátory závazkové (zaručovat se, ubezpečovat, slibovat, sázet se, zavazovat se...);
4. predikátory závazkově direktivní (hlásit se, objednávat, zamlouvat...);
5. predikátory konvenčních obrátů společného styku (vítat, omlouvat se, děkovat, blahopřát...).⁴³

⁴³ HIRSCHOVÁ, Milada. *Česká verba dicendi v performativním užití: příspěvek ke zkoumání komunikativních funkcí výpovědi*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1988, s. 23–24.

2. Kompozice uměleckého textu

Umělecký text působí na čtenáře v mnoha ohledech, významnou roli hraje např. také jeho kompozice. „Po kompoziční stránce bývá umělecké dílo dokonale propracované. I kompozice děl zdánlivě jednoduchých (např. realistické novely) je tvořena tak, aby plnila autorský záměr, zvýrazňuje některé momenty a jiné potlačuje, obsahuje tzv. místa neurčitosti, vytváří napětí, přináší čtenáři pocit uspokojení atd.“⁴⁴

V epických textech (mezi které detektivní prózy jistě patří) se informace rozčleňují do pásma vypravěče a pásma postav. „... řeč postav je pak jeho (rozuměj autorovou) stylizací, podáním kratší či delší repliky, které by postava v daném okamžiku děje mohla pronést, a to buď ve formě jakoby citované, nebo tlumočené.“⁴⁵ V klasické literatuře byla řeč postav od pásma vypravěče vždy oddělena uvozovkami a autor v ní užíval nejenom spisovnou češtinu, ale také nespisovné prostředky z územních dialektů, slangů, expresivní výrazy apod. Řeč se užívala jako prostředek, jak charakterizovat postavu.⁴⁶ Autor v pásmu postav užívá všechny slovesné osoby a časy, kromě oznamovacího způsobu užívá také způsob rozkazovací a podmiňovací. Řeč vypravěče byla naopak vždy spisovná, nevyskytovala se v ní expresivita ani nespisovné prostředky.⁴⁷ Užívá se zde pouze třetí osoba, minulý čas oznamovacího způsobu.

Vedle přímé řeči se v textech objevuje také nevlastní přímá řeč. Autoři ji užívají, pokud chtějí do textu začlenit vnitřní monolog postavy, nevlastní přímá řeč má podobné vlastnosti jako přímá řeč, v textu ale není označena uvozovkami.⁴⁸ Specifickým typem promluvy je polopřímá řeč (vyjadřuje subjektivní názor postavy, její hodnocení apod., ale užívá pouze třetí slovesnou osobu) a smíšená řeč (v současné literatuře se objevuje stále méně, od promluvy vypravěče se liší pouze užitím subjektivního hodnocení nebo hodnocení situace).⁴⁹

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž, s. 305.

⁴⁶ Tamtéž, s. 305–306.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž s. 307.

2.1 Přímá řeč a nepřímá řeč

Přímá řeč a nepřímá řeč jsou tedy dva související pojmy. Existují dva způsoby, jak citovat slova někoho jiného, jedním je přímo citovat původní slova druhých bez jakýchkoli změn, a tento způsob se nazývá přímá řeč; druhým je parafrázovat slova jiných lidí vlastními slovy bez použití uvozovek, a tento způsob se nazývá nepřímá řeč.⁵⁰ „Ve vývoji krásné literatury, se postupně vytvářel způsob vertikálního členění textu, který **ostrou hranici mezi postavou a vypravěčem ruší** – vedle „řeči vypravěče“, do níž se ve formě vedlejších vět začleňovala i referovaná, nepřímá řeč postav, a „přímé řeči“ postav se vytvořila také nevlastní přímá řeč – dnes označovaná jako řeč polopřímá a řeč smíšená.“⁵¹

2.2 Přímá řeč

Formální vlastnosti přímé řeči popsal Vladimír Šmilauer. Podle Vladimíra Šmilauera⁵² je rozdíl mezi přímou řečí a ostatním textem v jejím umístění v uvozovkách („...“), začíná velkým písmenem, i když se nachází uprostřed věty, respektive je do ní vložena.⁵³ Pokud před citátem stojí uvozovky, odděluje se od přímé řeči dvojtečkou.⁵⁴ Například: Padla mu kolem krku a volala: „Ty jsi nádherný táta!“⁵⁵ Následuje-li za ním čárka, odděluje se čárkou (nebo otazníkem či vykřičníkem) a umísťuje se před ni čárka.⁵⁶ Například: „Dobrá,“ řekl inženýr. „Mám to napsat?“ optal se hostinský.⁵⁷ Pokud stejná věta pokračuje v přímé řeči, klade se za uvozovací čárku čárka a další část přímé řeči začíná malým písmenem.⁵⁸ Například: „A to všechno,“ povídá Jarmila nahlas, je mou vinou .“⁵⁹

⁵⁰ <http://m.chusan.com/zhongkao/176728.html>

⁵¹ KRČMOVÁ, Marie: Deklarování estetické funkce jako konstituující faktor projevu. Styl umělecké literatury. In: Současná stylistika. Praha: NLN, 2008, s. 306.

⁵² ŠMILAUER, Vladimír: Novočeská skladba. Praha: SPN, 1969, 584 s.

⁵³ ŠMILAUER, Vladimír: Novočeská skladba. Praha: SPN, 1969, s. 251.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

2.3 Nepřímá řeč

Opakování výroku řečníka jinou osobou se nazývá nepřímá řeč. V nepřímé řeči jsou obvykle gramatické změny v osobě, čase a způsobu původní věty ve srovnání s přímou řečí. Na rozdíl od přímé řeči spojuje nepřímá řeč uvozovací větu pomocí spojky. Je-li přímá řeč věta oznamovací nebo podmiňovací, připojuje se k uvozovací větě spojkou „že“, jde-li o větu rozkazovací, připojuje se spojkou „aby“. Imperativ se v nepřímé řeči mění na kondicionál.⁶⁰ V nepřímé řeči používáme i další spojky, např. *jestli, zda, at* atd.

Odlišení promluv postav od promluv vypravěče pomocí uvozovek a užitím dalších výrazových prostředků se v literárních textech s časem mění. Jak upozorňuje Marie Krčmová: „S rozvojem typu vyprávění, kde je vypravěčem jedna z postav (nebo několik postav střídajících se v průběhu děje), se napětí vypravěč – postavy dále stírá.“⁶¹ V textech, které jsme si k analýze vybrali my, je ale pásmo řeči postav od pásma řeči vypravěče důsledně odlišeno.

⁶⁰ TRÁVNÍČEK, František: Gebauerova Příruční mluvnice jazyka českého. Praha: Československá grafická unie, 1936. s. 277.

⁶¹ KRČMOVÁ, Marie: Deklarování estetické funkce jako konstituující faktor projevu. Styl umělecké literatury. In: Současná stylistika. Praha: NLN, 2008, s. 308.

3. Principy analýzy

3.1 Volba materiálu

Abychom lépe a hlouběji porozuměli kategoriím a funkcím Verba dicendi, rozhodli jsme se po uvedení do problematiky provést analýzu vybraných překladů krátkých detektivních povídek Agathy Christie. Konkrétně jsme si vybrali dvojjazyčné vydání povídkového souboru Případ levného bytu (The adventure of the cheap flat). Originál románu byl publikován v angličtině a do češtiny jej přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. V naší analýze jsme se rozhodli analyzovat nejenom česká verba dicendi, ale také slovesa mluvení, která se objevila v anglickém originále. Dalším cílem práce tedy bude také porovnat slovesa mluvení užitá ve výchozím textu a v jeho překladu.

Soubor povídek se skládá ze čtyř próz slavné britské autorky detektivních románů Agathy Christie: povídku The Adventure Of the Cheap Flat (Případ levného bytu) z roku 1924, povídku The Mystery Of Hunter's Lodge (Záhada lovecké chaty) vydaná v roce 1924, povídku The Gipsy (Cikánka) z roku 1933 a povídku The Lamp (Lampa) z roku 1933. Dvě povídky vydané v roce 1924 přeložila Edda Němcová a dvě povídky vydané v roce 1933 Lenka Uhlířova. The Adventure of the Cheap Flat⁶² má 50 stran (každá 25 stran ve zdrojovém textu a překladu), The Mystery Of the Hunter's Lodge⁶³ má 46 stran (23 stran každá ve zdrojovém textu a překladu) a The Gipsy⁶⁴ má 38 stran (19 stran každá ve zdrojovém textu a překladu), The Lamp⁶⁵ má 34 stran (17 stran každá ve zdrojovém textu a překladu).

3.2 Způsob analýzy

Ve vybraných prózách Agathy Christie se kromě popisu prostředí a vykreslení nitra postav vyskytuje velké množství dialogů mezi postavami a parafrázování

⁶² Agatha Christie. *Případ levného bytu*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 6-55.

⁶³ Agatha Christie. *Případ levného bytu*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 56-101.

⁶⁴ Agatha Christie. *Případ levného bytu*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 102-139.

⁶⁵ Agatha Christie. *Případ levného bytu*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 140-173.

promluv. Z textu jsme vypsalí všechna užitá verba dicendi. Jde o tradiční lingvistický termín, který se užívá pro slovesa, označující predikát, který ve své sémantice obsahuje aktivitu užívání jazyka (verba dicendi jsme podrobně popsali v první kapitole. Pro klasifikaci sloves extrahovaných z textu jsme zvolili postup představený v monografii *Česká verba dicendi v performativním užití*⁶⁶ od Milady Hirschové. Na základě toho jsme získali šest skupin predikátů. První skupina predikátů obsahuje slovesa s významem *mluvit + způsob řečového projevu*, např. mumlat, jak ukazuje následující příklad: „*Vy zkrátka máte vždy slabost pro kaštanové vlasy!*“ *mumlal si Poirot*. „*Leč pokračujte.*“⁶⁷ Druhá skupina predikátů obsahuje slovesa s významem *mluvit + zvuková charakteristika projevu*, např. zvolat, jak ukazuje následující příklad: „*Japp!*“ *zvolal jsem*.⁶⁸ Třetí skupina predikátů obsahuje slovesa s významem *mluvit + prostředek komunikace*, např. odpovědět, jak ukazuje následující příklad: „*Zbytečně, v agentuře o ní nikdy neslyšeli. Najděte vůz, co ji dovezl do Lovecké chaty, když tam přijela poprvé,*“ *Poirot okamžitě odpověděl*.⁶⁹ Čtvrtá skupina predikátů obsahuje slovesa s významem *mluvit + forma komunikace na tzv. sociálních sítích* (tato skupina predikátů se v námi vybraném textu ovšem neobjevuje; v době vzniku analyzovaných textů neexistoval kontext pro jejich užití). Pátá skupina predikátů obsahuje slovesa s významem *mluvit + určení fáze komunikačního aktu*, např. pokračovat, jak ukazuje následující příklad: „*A pak,*“ *pokračoval Dickie*, „*jsme se zasnoubili.*“⁷⁰ A konečně poslední skupina predikátů obsahuje slovesa s významem *mluvit + určení komunikační funkce projevu*, např. prohlásit v posledním příkladu: „*Ten dům se mi moc líbí,*“ *prohlásila*. „*Nic tak dobrého za tu cenu neseženu. Ještě si to promyslím a dám vám vědět.*“⁷¹

⁶⁶ HIRSCHOVÁ, Milada. *Česká verba dicendi v performativním užití: příspěvek ke zkoumání komunikativních funkcí výpovědi*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1988, 156 s.

⁶⁷ Agatha Christie. *Případ levného bytu: případ levného byt*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 23.

⁶⁸ Agatha Christie. *Případ levného bytu: záhada lovecké chaty*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 69.

⁶⁹ Tamtéž, s. 89.

⁷⁰ Agatha Christie. *Případ levného bytu: Cikánka*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 115.

⁷¹ Agatha Christie. *Případ levného bytu: Lampa*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 149.

V našem výběru verb dicendi jsme se zaměřili na věty užitě jednak v promluvách postav a v uvozovací větě (např. *Poté rozsvítil kapesní svítilnu, a v tu chvíli mi Poirot zasyčel do ucha: „Allez.“*⁷²), jednak v promluvách vypravěče (např. *Paní Haveringová na moji otázku vysvětlila, že dala ženě peníze na jízdné do Derbyshiru a dostatečnou sumu na lovecké auto, které ji doveze k Lovecké chatě.*⁷³).⁷⁴ Pro Verba dicendi ve čtyřech textech, které jsme vybrali, jsme podle klasifikační metody Milady Hirschové vytvořili pro každý text 6 skupin dílčích tabulek. V tabulkách používáme některé symboly a zkratky, abychom tyto zápisy ilustrovali a vysvětlili. Pro příklad uvádíme zkrácenou část jedné z tabulek:

Tabulka 1: Příklad analýzy

SLOVESA	VÝSKYT (p+uv./v.)	POČET	ANGLIČTINA
odpovědět	143 (p+uv.), 147 (p+uv.), 151 (p+uv.)	3	remark (142 p+uv.), say (146 p+uv.), answer (150 p+uv.)
utnout	143 (p+uv.)	1	inquire (142 p+uv.)
zamluvit	145 (p+uv.)	1	parry (144 p+uv.)
pokračovat	147 (p+uv.), 153 (p+uv.)	2	continue (146 p+uv.), continue (152 p+uv.)

CELKEM: 7krát

V prvním sloupci tabulky uvedeme predikáty, které z textu extrahujeme. Ve druhém sloupci označeném jako VÝSKYT (p+uv./v.) zaznamenáme počet výskytů predikátu v textu, uvedeme i číslo stránky (kde se sloveso vyskytuje), symbolem p+uv. označíme, že se predikát vyskytuje v promluvách postavy + uvozovací větě, v. označuje, že se predikát vyskytuje v promluvách vypravěče, které neuvozují promluvu postavy. Ve třetím sloupci počet udává počet výskytů predikátu v textu. Kromě výběru sloves mluvení v cílovém textu jsme také zjišťovali výskyt těchto sloves v anglickém zdrojovém textu a výsledky jsme porovnali. Ve čtvrtém sloupci tedy uvádíme výskyt predikátů v originálním anglickém (zdrojovém) textu.

⁷² Agatha Christie. *Případ levného bytu: případ levného byt.* Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 39.

⁷³ Agatha Christie. *Případ levného bytu: záhada lovecké chaty.* Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 69.

⁷⁴ Uvědomujeme si, že tzv. uvozovací věta je také součástí promluvy vypravěče. V této práci jsme se ale rozhodli zvlášť hodnotit slovesa mluvení užitá v přímé řeči a jejím bezprostředním komentáři (tedy právě v uvozovací větě) a v souvislém proudu vypravěčovy promluvy.

3.3 Výzkumné otázky

Poté, co jsme ze souboru detektivních próz Agathy Christie (který se skládá ze čtyř povídek, viz výše) vypsali verba dicendi, jsme začali vyhodnocovat získaná data. Vzhledem k tomu, že vybrané texty jsou všechny od jedné spisovatelky a čtyři vybrané texty vyšly v přibližně stejném období, také žánr textů je stejný (ve všech případech se jedná o krátké detektivní povídky), můžeme předpokládat, že predikáty ve všech čtyřech textech budou plnit obdobnou funkci, také okolnosti jejich užití budou obdobné, a proto rozdíly mezi jednotlivými texty nebudou příliš velké. Tato okolnost snižuje obtížnost našeho výzkumu a závěrečného hodnocení. Vzhledem k rozdílné délce čtyř textů bude četnost predikátů v textech různá, to ale nemá větší vliv na naše hodnocení dat. Na základě toho, co o textu víme, v naší vlastní analýze činíme následující předpoklady:

1. V textu bude frekvence třetí skupiny predikátů a čtvrté skupiny predikátů velmi nízká, zatímco frekvence šesté skupiny predikátů bude vyšší než u ostatních pěti skupin.
2. V textu se nejvíce verb dicendi vyskytuje v promluvách postav a v uvozovací větě.
3. Pestrost verb dicendi v českém překladu bude bohatší než verb dicendi v anglickém zdrojovém textu.
4. V textu se objeví také predikáty, které lze zařadit do jiných než do těchto výše uvedených šesti skupin predikátů.

4. Analýza

4.1 Příklad levného bytu

Z analýzy příběhu Příklad levného bytu jsme získali šest sad tabulek (uvádíme je na konci této podkapitoly). Povídka má rozsah 50 stran (překlad a výchozí text), na nichž se v českém překladu vyskytuje 40 různých verb dicendi⁷⁵, která se celkem objevují padesát pětkrát. V první skupině predikátů (mluvit + způsob řečového projevu) je sedm různých verb dicendi (17,5 % z celkového počtu predikátů), přičemž každý z nich se vyskytuje jednou (12,73 % z celkového počtu výskytů); ve druhé skupině predikátů (mluvit + zvuková charakteristika projevu) je rovněž sedm různých verb dicendi (17,5 % z celkového počtu predikátů), která se vyskytují dvanáctkrát (21,82 % z celkového počtu výskytů); v páté skupině predikátů (mluvit + určení fáze komunikačního aktu) je sedm různých verb dicendi (17,5 % z celkového počtu predikátů), která se vyskytují osmkrát (14,82 % z celkového počtu výskytů). V šesté skupině predikátů (mluvit + určení komunikační funkce projevu) je 18 různých verb dicendi (45 % z celkového počtu predikátů), která se vyskytují 23krát (41,82 % z celkového počtu výskytů). Ve výše uvedené analýze chybí podrobné údaje o třetí skupině predikátů (mluvit + prostředek komunikace) a čtvrté skupině (mluvit + forma komunikace na tzv. sociálních sítích), protože se v prvním námi vybraném textu nevyskytují. První dva z námi vybraných čtyř textů (Příklad levného bytu, Záhada lovecké chaty) byly vydány v roce 1924 a druhé dva (Cikánka a Lampa) v roce 1933, takže frekvence užití těchto dvou typů predikátů je vzhledem k vzniku textů nízká. To potvrzuje naši výše uvedenou hypotézu: třetí a čtvrtá skupina predikátů by se vyskytovala méně často a šestá skupina častěji než ostatní skupiny predikátů. Kromě výše zmíněných šesti skupin predikátů jsme do tabulky zařadili i „čisté“ sloveso mluvení, které nevyjadřuje žádný další význam, ale pouze průběh akce „mluvit“, není součástí výše uvedených šesti skupin predikátů, proto jsme ji uvedli samostatně. Do skupiny „čisté“ sloveso mluvení patří v textu pouze predikát „říct“, který tvoří 2,5 % z celkového počtu predikátů, a v textu se vyskytuje čtyřikrát, což představuje 7,27 % z

⁷⁵ Predikátory, jež se v tabulce vyskytují na více řádcích, počítáme jako jedno se slovesem říci.

celkového počtu výskytů; to rovněž potvrzuje hypotézu, že v textu existují také nezařaditelné predikáty.

Jak bychom mohli očekávat, většina sloves mluvení se v textu vyskytuje v přímé nebo uvozovací řeči. Z celkového počtu padesát pět výskytů se sloveso mluvení vyskytuje padesát čtyřikrát v promluvách postavy nebo v bezprostředně připojené uvozovací větě, což představuje 98,18 %, a pouze jedenkrát se vyskytuje v promluvě vypravěče, která neuvozuje promluvu postavy, to představuje 1,82 %. Jedná se o sloveso „zmínit“, které se vyskytuje v komentující řeči vypravěče (např. *Když už jsem byli na odchodu, zmínili se, že mají jeden byt za osmdesát, ale že nejspíš nemá smysl se na něj chodit dívat, protože...*⁷⁶).

V textu českého překladu je ve funkci predikátu užito celkem 40 různých sloves mluvení, jsou to: *zaúpět, mumlat, zabručet, smát se, zajíknout se, utrousit, vyrazit, zvolat, volat, zasyčet, pošeptat, křičet, zařvat, vykřiknout, začít, odpovědět, pokračovat, zmlknout, uzavřít, odvětit, dodat, prohlásit, vyjádřit se, rozjařit se, povzbudit, zmínit se, ocitovat, tázat se, pravit, umlčet, přikývnout, potvrdit, vysvětlovat, vyptávat se, naléhat, ocenit, hovořit, deklamovat, poznamenat, říct.*

Ve zdrojovém textu je celkem 29 různých predikátů, jsou to: *groan, murmur, grunt out, laugh, gasp, say, ejaculate, cry, exclaim, hiss, shriek, roar, continue, pause, conclude, reply, add, declare, bristle up, suggest, mention, quote, ask, silence, answer, explain, declaim, speak, demand.* To znamená, že frekvence verba dicendi v anglickém zdrojovém textu a českém překladu je stejná, ale v českém překladu je více odlišných sloves než v anglickém zdrojovém textu. Z toho lze usoudit, že vyjadřování sloves řeči v českém překladu je bohatší než u sloves řeči v anglickém originále.

Tabulka 2: Verba dicendi v případě levného bytu

(1) mluvit + způsob řečového projevu

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
zaúpět	11 (p+uv.)	1	groan (10 p+uv.)

⁷⁶ Agatha Christie. *Případ levného bytu: Případ levného bytu*. Přeložily Lenka Uhlířová a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 13.

mumlat	23 (p+uv.)	1	murmur (22 p+uv.)
zabručet	25 (p+uv.)	1	grunt out (24 p+uv.)
smát se	33 (p+uv.)	1	laugh (32 p+uv.)
zajíknout se	37 (p+uv.)	1	gasp (36 p+uv.)
utrousit	47 (p+uv.)	1	say (46 p+uv.)
vyrazit	53 (p+uv.)	1	ejaculate (52 p+uv.)

CELKEM: 7krát

(2) mluvit + zvuková charakteristika projev

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	Počet	angličtina
zvolat	13 (p+uv.), 25 (p+uv.), 37 (p+uv.), 47 (p+uv.), 51 (p+uv.), 53 (p+uv.)	6	say (12 p+uv.), cry (24 p+uv.), cry (36 p+uv.), cry (46 p+uv.), cry(50 p+uv.), exclaim (52 p+uv.)
Volat	15 (p+uv.)	1	say (14 p+uv.)
zasyčet	39 (p+uv.)	1	hiss (38 p+uv.)
pošeptat	41 (p+uv.)	1	ejaculate in a whisper (40 p+uv.)
křičet	47 (p+uv.)	1	shriek (46 p+uv.)
zařvat	49 (p+uv.)	1	roar (48 p+uv.)
vykřiknout	45 (p+uv.)	1	cry (44 p+uv.)

CELKEM: 12krát

(3) mluvit + prostředek komunikace

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina

(4) mluvit + forma komunikace na tzv. sociálních sítích

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina

(5) mluvit + určení fáze komunikačního aktu

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
Začít	9 (p+uv.)	1	say (8 p+uv.)
odpovědět	9 (p+uv.)	1	say (8 p+uv.)
pokračovat	11 (p+uv.), 13 (p+uv.)	2	continue (10 p+uv.), continue (12 p+uv.)
zmlknout	15 (p+uv.)	1	pause (14 p+uv.)
uzavřít	23 (p+uv.)	1	conclude (22 p+uv.)
odvětit	31 (p+uv.)	1	reply (30 p+uv.)
dodat	35 (p+uv.)	1	add (34 p+uv.)

CELKEM: 8krát

(6) mluvit + určení komunikační funkce projev

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
prohlásit	11 (p+uv.), 27 (p+uv.)	2	say (10 p+uv.), say (26 p+uv.)
vyjádřit se	11 (p+uv.)	1	declare (10 p+uv.)
rozjařit se	11 (p+uv.)	1	bristle up (10 p+uv.)
povzbudit	11 (p+uv.)	1	suggest (10 p+uv.)
zmínit se	13 (v.)	1	mention (12 v.)
ocitovat	15 (p+uv.)	1	quote (14 p+uv.)
tázat se	15 (p+uv.), 29 (p+uv.), 53 (p+uv.)	3	ask (14 p+uv.), ask (28 p+uv.), ask (52 p+uv.)
pravit	19 (p+uv.), 37 (p+uv.), 55 (p+uv.)	3	say (18 p+uv.), say (36 p+uv.), say (54 p+uv.)
umlčet	27 (p+uv.)	1	silence (26 p+uv.)
přikývnout	27 (p+uv.), 45 (p+uv.)	2	answer (26 p+uv.), say (44 p+uv.)
potvrdit	29 (p+uv.)	1	declare 28 p+uv.)
vysvětlovat	31 (p+uv.)	1	expain (30 p+uv.)
vyptávat se	31 (p+uv.)	1	ask (30 p+uv.)
naléhat	47 (p+uv.)	1	ask (46 p+uv.)
ocenit	49 (p+uv.)	1	murmur (48 p+uv.)
hovořit	49 (p+uv.)	1	continue (48 p+uv.)
deklamovat	55 (p+uv.)	1	declaim (54 p+uv.)
poznamenat	55 (p+uv.)	1	say (54 p+uv.)

CELKEM: 24krát

„čisté“ sloveso mluvení

sloveso	výskyt (p+uv./v.)	počet	Angličtina
Říct	13 (p+uv.), 19 (p+uv.), 23 (p+uv.), 43 (p+uv.)	4	say (12 p+uv.), speak (18p+uv.), say (23 p+uv.), demand (42p+uv.)

CELKEM: 4krát

4.2 Záhada lovecké chaty

Celková délka příběhu Záhada lovecké chaty je čtyřicet šest stran (český překlad a anglický zdrojový text). Výzkumem jsme zjistili, že v českém překladu je třináct různých verb dicendi, která se objevují celkem šestnáctkrát. Pro tyto predikáty uvádíme šest tabulek. V první skupině predikátů (mluvit + způsob řečového projevu)

se vyskytuje pouze jedno verbum dicendi (bručet, 7,69 % z celkového počtu predikátů) a tento predikát se v textu vyskytuje pouze jednou (6,25 % z celkového počtu výskytů); ve druhé skupině predikátů (mluvit + zvuková charakteristika projevu) se vyskytuje rovněž pouze jedno verbum dicendi (zvolat, 7,69 % z celkového počtu predikátů), které se v textu vyskytuje celkem dvakrát (12,5 % z celkového počtu výskytů); ve třetí skupině predikátů (mluvit + prostředek komunikace) je opět pouze jedno verbum dicendi (odpovědět, 7,69 % z celkového počtu predikátů), které se vyskytuje pouze jednou (6,25 % z celkového počtu výskytů); čtvrtá skupina predikátů (mluvit + forma komunikace na tzv. sociálních sítích) se v našich vybraných textech zatím nevyskytuje, takže zde stále nemáme údaje o čtvrté skupině predikátů; v páté skupině predikátů (mluvit + určení fáze komunikačního aktu) se vyskytuje pouze jedno verbum dicendi (pokračovat, 7,69 % z celkového počtu predikátů), která se vyskytuje pouze jednou (6,25 % z celkového počtu výskytů); v šesté skupině predikátů (mluvit + určení komunikační funkce projevu) je osm různých verb dicendi (61,54 % z celkového počtu predikátů), která se vyskytují devětkrát (56,25 % z celkového počtu výskytů), a jejich celkový počet výskytů v příběhu Záhada lovecké chaty představuje více než polovinu celkového počtu výskytů verb dicendi v knize. Tím se opět potvrzuje naše dřívější hypotéza, že šestá skupina predikátů (mluvit + určení komunikační funkce projevu) se vyskytuje častěji než zbývajících pět skupin. V tomto textu se kromě výše uvedených šesti skupin predikátů vyskytuje skupina predikátů, které nelze zařadit, a to „čisté“ sloveso mluvení. Do této skupiny patří pouze „říct“, které tvoří 7,69 % z celkového počtu predikátů, a v textu se vyskytuje dvakrát, což představuje 12,5 % z celkového počtu výskytů.

Frekvence a počet výskytů verba dicendi byly sníženy vzhledem ke krátkému rozsahu textu a malému počtu rozhovorů a řečových aktů postav, což však neovlivnilo naši analýzu dat. V textu se téměř všechna verba dicendi objevují v promluvách postavy a v uvozovací větě, z celkového počtu šestnáct výskytů se patnáctkrát vyskytuje v promluvách postavy nebo v uvozovací větě, což představuje 93,75 %, a pouze jedenkrát se vyskytuje v promluvách vypravěče; 6,25 % tvoří predikát „vysvětlit“. Tento predikát se v textu objevuje celkem dvakrát, jednou se vyskytuje v

promluvhách postavy a v uvozovací větě („*Pan Havering tu bude za chvíli,*“ vysvětlil *jsem.*⁷⁷), jindy se vyskytuje v promluvhách vypravěče (*Paní Haveringová na moji otázku vysvětlila, že dala ženě peníze na jízdné do Derbyshiru a dostatečnou sumu na nájemní auto, které ji doveze k Lovecké chatě*⁷⁸).

Analýzou dat jsme zjistili, že v českém překladovém textu se objevuje 13 různých sloves mluvení, jsou to: *bručet, zvolat, odpovědět, pokračovat, požádat, zasáhnout, vysvětlit, poznamenat, vyptávat se, nadávat, podotknout, připomenout, říct*; v anglickém zdrojovém textu, existuje 11 různých predikátů, jsou to: *murmur, ejaculate, cry, reply, continue, say, explain, remark, ask, swear, remind*. To znamená, že verba dicendi se v anglickém zdrojovém textu a českém překladu vyskytují stejně často, ale v českém překladu je více různých sloves mluvení než v anglickém zdrojovém textu, jinými slovy, v českém překladu mohou překladatelé přeložit stejné anglické sloveso (zde konkrétně verba dicendi) a využít přitom bohatý repertoár různých českých sloves v závislosti na kontextu. Překlad povídek naznačuje, že výrazy sloves mluvení v češtině jsou bohatší než v angličtině.

Tabulka 3: Verba dicendi v záhadě lovecké chaty

(1) mluvit + způsob řečového projevu

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
bručet	57 (p+uv.)	1	murmur (56 p+uv.)

CELKEM: 1krát

(2) mluvit + zvuková charakteristika projev

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
zvolat	69 (p+uv.), 93 (p+uv.)	2	ejaculate (68 p+uv.), cry (92 p+uv.)

CELKEM: 2krát

(3) mluvit + prostředek komunikace

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
odpovědět	89 (p+uv.)	1	reply (88 p+uv.)

CELKEM: 1krát

⁷⁷ Agatha Christie. *Případ levného bytu: Záhada lovecké chaty*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 71.

⁷⁸ Agatha Christie. *Případ levného bytu: Záhada lovecké chaty*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 91.

(4) mluvit + forma komunikace na tzv. sociálních sítích

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina

(5) mluvit + určení fáze komunikačního aktu

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
pokračovat	57 (p+uv.)	1	continue (57 p+uv.)

CELKEM: 1krát

(6) mluvit + určení komunikační funkce projevu

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
požádat	63 (p+uv.)	1	say (62 p+uv.)
zasáhnout	69 (p+uv.)	1	say (68 p+uv.)
vysvětlit	71 (p+uv.), 91 (v.)	2	explain (70 p+uv.), explain (90 v.)
poznámenat	81 (p+uv.)	1	remark (80 p+uv.)
vyptávat se	81 (p+uv.)	1	ask (80 p+uv.)
nadávat	87 (p+uv.)	1	swear (86 p+uv.)
podotknout	97 (p+uv.)	1	murmur (96 p+uv.)
připomenout	101 (p+uv.)	1	remind (100 p+uv.)

CELKEM: 9krát

„čisté“ sloveso mluvení

Slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
Říct	59 (p+uv.), 71 (p+uv.)	2	say (58 p+uv.), say (70 p+uv.)

CELKEM: 2krát

4.3 Cikánka

Na třiceti osmi stranách (český překlad a anglický zdrojový text) povídky Cikánka se v českém překladu objevuje třináct různých verb dicendi a vyskytují se celkem 29krát. V první skupině predikátů (mluvit + způsob řečového projevu) se vyskytují čtyři různá verba dicendi (30,77 % z celkového počtu predikátů), z nichž každé se vyskytuje pouze jednou (13,79 % z celkového počtu výskytů); v druhé skupině predikátů (mluvit + zvuková charakteristika projevu) se vyskytuje pouze

jedno verbum dicendi (7,69 % z celkového počtu predikátů) a toto verbum dicendi se vyskytuje pouze jednou (3,45 % z celkového počtu výskytů); žádný z predikátů v tomto textu nepatří do třetí skupiny (mluvit + prostředek komunikace) a čtvrté skupiny (mluvit + forma komunikace na tzv. sociálních sítích), takže neexistují žádné údaje ani analýzy týkající se třetí a čtvrté skupiny predikátů, což opět potvrzuje hypotézu, kterou jsme vyslovili dříve: třetí skupina predikátů (mluvit + prostředek komunikace) a čtvrtá skupina predikátů (mluvit + forma komunikace na tzv. sociálních sítích) se bude objevovat méně často než ostatní skupiny predikátů. V páté skupině predikátů (mluvit + určení fáze komunikačního aktu) jsou 4 různá verba dicendi (30,77 % z celkového počtu predikátů) a vyskytují se 8krát (27,59 % z celkového počtu výskytů); v šesté skupině predikátů (mluvit + určení komunikační funkce projevu) existují 2 různá verba dicendi (15,3 % z celkového počtu predikátů), která se vyskytují 4krát (13,79 % z celkového počtu výskytů). Kromě toho jsou mezi nezařaditelnými predikáty (tzv. „čisté“ sloveso mluvení) dva různé predikáty, a to jsou perfektum „řít“ (např. *A pak na mě najednou kývala hlavou a úplně tiše řekla: „Být tebou, tak bych tam nechodila“*⁷⁹) a imperfektum „říkat“ (např. *Moje stará chůva vždycky říkala: „A jéje, pan Dickie měl zase jeden z těch svých cikánských smí“*⁸⁰), což představuje 15,38 % z celkového počtu predikátů. Tyto dva predikáty se vyskytují poměrně často, v textu se objevují 12krát, což představuje 41,38 % z celkového počtu výskytů, tedy téměř polovinu.

V tomto textu je celkový počet výskytů predikátů 29, z toho 22krát se vyskytuje v promluvách postavy nebo v uvozovací větě, což představuje 75,86 %, a 7krát se vyskytuje v promluvách vypravěče, což představuje 24,14 %. Stojí za povšimnutí, že predikáty, které se objevují v promluvách vypravěče, patří všechny do skupiny „čisté“ sloveso mluvení, což představuje 75,86 % výskytů predikátů v této skupině, a zatím nevíme, zda je tento jev náhodný, či nikoli. Budeme i nadále sledovat pravidelnost použití „čistého“ slovesa mluvení.

⁷⁹ Agatha Christie. *Případ levného bytu: Cikánka*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 107.

⁸⁰ Tamtéž.

Ve vybraném textu *Cikánka* se v českém překladu objevuje 13 různých sloves mluvení, jsou to: *zadrmolít, zasmát se, vyhrknout, mumlat, zvolat, odmlčet se, odpovědět, pokračovat, dodat, zeptat se, vzhlednout, říkat, říct*; v anglickém zdrojovém textu, existuje celkem 9 různých predikátů, jsou to: *mutter, give a short bitter laugh, say, pause, continue, go on, add, ask, look up*. Z toho vidíme, že verba dicendi se v anglickém výchozím textu a českém překladu vyskytuje stejně často, ale v českém překladu je více odlišných predikátů než v anglickém výchozím textu, což opět dokazuje, že české výrazy sloves mluvení v češtině jsou bohatší než v angličtině.

Tabulka 4: Verba dicendi v *Cíkance*

(1) mluvit + způsob řečového projevu

Slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
zadrmolít	113 (p+uv.)	1	mutter (112 p+uv.)
zasmát se	115 (p+uv.)	1	give a short bitter laugh (114 p+uv.)
vyhrknout	125 (p+uv.)	1	say (124 p+uv.)
mumlat	131 (p+uv.)	1	mutter (130 p+uv.)

CELKEM: 4krát

(2) mluvit + zvuková charakteristika projevu

Slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
zvolat	139 (p+uv.)	1	say (138 p+uv.)

CELKEM: 1krát

(3) mluvit + prostředek komunikace

Slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina

(4) mluvit + forma komunikace na tvz. sociálních sítích

Slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina

(5) mluvit + určení fáze komunikačního aktu

Slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
odmlčet se	109 (p+uv.), 113 (p+uv.), 119 (p+uv.)	3	pause (108 p+uv.), pause (112 p+uv.), pause (118 p+uv.)
odpovědět	113 (p+uv.)	1	say (112 p+uv.)

pokračovat	115 (p+uv.), 133 (p+uv.)	2	continue (114 p+uv.), go on (132 p+uv.)
dodat	119 (p+uv.), 133 (p+uv.)	2	add (118 p+uv.), add (132 p+uv.)

CELKEM: 8krát

(6) mluvit + určení komunikační funkce projevu

Slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
zeptat se	111 (p+uv.), 113 (p+uv.), 117 (p+uv.)	3	say (110 p+uv.), say (112 p+uv.), ask (116 p+uv.)
vzhlédnout	125 (p+uv.)	1	look up (124 p+uv.)

CELKEM: 4krát

„čisté“ sloveso mluvení

Slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
říkat	107 (p+uv.), 113 (v.), 133 (v.), 137 (v.)	4	say (106 p+uv.), say (112 v.), say (132 v.), say (136 v.)
řít	107 (p+uv.), 111 (p+uv.), 113 (v.), 113 (v.), 117 (v.), 117 (p+uv.), 117 (v.), 123 (p+uv.)	8	say (106 p+uv.), say (110 p+uv.) say (112 v.), say (112 v.), say (116 v.), say (116 p+uv.), say (116 v.), say (122 p+uv.)

CELKEM: 12krát

4.4 Lampa

Poslední analyzovaný text Lampa má 34 stran, z toho český překlad a anglický zdrojový text mají po 17 stranách. V českém překladu je 27 různých verb dicendi a vyskytují se celkem 43krát. V první skupině predikátů (mluvit + způsob řečového projevu) jsou 2 různá verba dicendi (7,41 % z celkového počtu predikátů), každé verbum dicendi se vyskytuje jednou (4,65 % z celkového počtu výskytů); v druhé skupině predikátů (mluvit + zvuková charakteristika projevu) bylo užito 8 různých verb dicendi (tvoří 29,63 % z celkového počtu predikátů) a vyskytují se celkem 8krát

(18,6 % z celkového počtu výskytů); třetí skupina predikátů (mluvit + prostředek komunikace) a čtvrtá skupina predikátů (mluvit + forma komunikace na tzv. sociálních sítích) se v textu stále nevyskytují, což opět potvrzuje naši hypotézu, že třetí (mluvit + prostředek komunikace) a čtvrtá skupina predikátů (mluvit + forma komunikace na tzv. sociálních sítích) se budou vyskytovat méně často než ostatní skupiny predikátů, resp. vůbec. V páté skupině predikátů (mluvit + určení fáze komunikačního aktu) je 8 různých verb dicendi (29,63 % z celkového počtu predikátů) a vyskytují se 11krát (25,58 % z celkového počtu výskytů); v šesté skupině predikátů (mluvit + určení komunikační funkce projevu), existuje 10 různých verb dicendi (tvoří 37,04 % z celkového počtu predikátů) a objevují se 12krát (tvoří 27,91 % z celkového počtu výskytů). V textu *Lampa* je také nezařaditelný predikát, „čisté“ sloveso mluvení. V této skupině jsou dva různé predikáty, „říkat“ a „říct“, které tvoří 7,41 % z celkového počtu predikátů. Tyto dva predikáty se v textu objevují desetkrát, což představuje 23,26 % z celkového počtu výskytů.

Z naší analýzy predikátů, které se v textu vyskytují, docházíme k závěru, že většina verb dicendi v textu se vyskytuje v promluvách postav a v uvozovací větě. Z celkového počtu 43 výskytů se v promluvách postav a v uvozovací větě vyskytuje 42 predikátů (např. „*Ale tohle, tohle jsou krůčky,*“ vykřikl otec a naklonil se dopředu, aby...⁸¹), tvoří 97,67 %, pouze jeden predikát se vyskytuje v promluvách vypravěče věty (*Zaslechl, jak hospodyně říká služce, že...*⁸²), a tento predikát patří do skupiny „čisté“ sloveso mluvení, které tvoří 2,33 %.

V českém překladovém textu se objevuje celkem 27 různých predikátů, jsou to: *koktat, povzdechnout si, vykřiknout, ozvat se, volat, zašeptat, křičet, zaiipět, odpovědět, utnout, zamluvit, pokračovat, odmlčet se, zakončit, navrhnout, dodat, odušit, zeptat se, ujišťovat, prohlásit, prohodit, opáčit, povědět, namítnout, opakovat, říkat, říct*. V anglickém zdrojovém textu se objevuje 21 různých predikátů, jsou to: *stammer, sign, cry, say, murmur, whisper, moan, remark, answer, inquire, parry, continue, pause, conclude, suggest, add, ask, assure, reply, repeat, tell*. V konkrétních kontextech bylo

⁸¹ Agatha Christie. *Případ levného bytu: Lampa*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 153.

⁸² Agatha Christie. *Případ levného bytu: Lampa*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 161.

21 různých predikátů v anglickém zdrojovém textu přeloženo jako 27 různých českých predikátů, což opět dokazuje, že repertoár užitých sloves mluvení v češtině je bohatší než ta v angličtině.

Tabulka 5: Verba dicendi v Lampě

(1) mluvit + způsob řečového projevu

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
koktat	145 (p+uv.)	1	stammer (144 p+uv.)
povzdechnout si	163 (p+uv.)	1	sign (162 p+uv.)

CELKEM: 2krát

(2) mluvit + zvuková charakteristika projev

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
vykřiknout	147 (p+uv.), 153 (p+uv.)	2	cry (146 p+uv.), cry (152 p+uv.)
ozvat se	153 (p+uv.)	1	say (152 p+uv.)
volat	157 (p+uv.)	1	cry (156 p+uv.)
zašeptat	167 (p+uv.), 171 (p+uv.)	2	murmur (166 p+uv.), whisper (170 p+uv.)
křičet	169 (p+uv.)	1	cry (168 p+uv.)
zaúpět	171 (p+uv.)	1	moan (170 p+uv.)

CELKEM: 8krát

(3) mluvit + prostředek komunikace

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina

(4) mluvit + forma komunikace na tzv. sociálních sítích

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina

(5) mluvit + určení fáze komunikačního aktu

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
odpovědět	143 (p+uv.), 147 (p+uv.), 151 (p+uv.)	3	remark (142 p+uv.), say (146 p+uv.), answer (150 p+uv.)
utnout	143 (p+uv.)	1	inquire (142 p+uv.)
zamluvit	145 (p+uv.)	1	parry (144 p+uv.)
pokračovat	147 (p+uv.), 153 (p+uv.)	2	continue (146 p+uv.),

			continue (152 p+uv.)
odmlčet se	149 (p+uv.)	1	pause (148 p+uv.)
zakončit	149 (p+uv.)	1	conclude (148 p+uv.)
navrhnout	157 (p+uv.)	1	suggest (156 p+uv.)
dodat	169 (p+uv.)	1	add (168 p+uv.)

CELKEM: 11krát

(6) mluvit + určení komunikační funkce projev

slovesa	výskyt (p+uv./v.)	počet	angličtina
odtušit	143 (p+uv.)	1	say (142 p+uv.)
utnout	145 (p+uv.)	1	say (144 p+uv.)
zeptat se	149 (p+uv.), 155 (p+uv.), 163 (p+uv.)	3	ask (148 p+uv.), ask (154 p+uv.), ask (162 p+uv.)
ujišťovat	149 (p+uv.)	1	assure (148 p+uv.)
prohlásit	149 (p+uv.)	1	say (148 p+uv.)
prohodit	155 (p+uv.)	1	remark (154 p+uv.)
opáčit	155 (p+uv.)	1	reply (154 p+uv.)
povědět	165 (p+uv.)	1	say (164 p+uv.)
namítnout	165 (p+uv.)	1	say (164 p+uv.)
opakovat	165 (p+uv.)	1	repeat (164 p+uv.)

CELKEM: 12krát

„čisté“ sloveso mluvení

slovesa	výskyt (př./v.)	počet	angličtina
říkat	155 (p+uv.), 155 (p+uv.), 161 (v.)	3	say (154 p+uv.), say (154 p+uv.), say (160 v.)
říct	157 (p+uv.), 163 (p+uv.), 163 (p+uv.), 163 (p+uv.), 163 (p+uv.), 167 (p+uv.), 173 (p+uv.)	7	say (156 p+uv.), say (162 p+uv.), say (162 p+uv.), tell (162 p+uv.), say (162 p+uv.), say (166 p+uv.), say (172 p+uv.)

CELKEM: 10krát

4.5 Shrnutí a srovnání

V kapitole 3.3 jsme uvedli předpoklady pro naši studii a v této podkapitole shrnujeme výsledky založené na předchozí analýze dat.

Ve čtyřech vybraných textech se třetí a čtvrtá sada predikátů vyskytuje méně často než v ostatních čtyřech, to také odpovídá našim předpokladům: třetí a čtvrtá sada predikátů se nevyskytuje v textech Případ levného bytu, Cikánka a Lampa, s výjimkou textu Záhada lovecké chaty, kde se třetí sada predikátů „odpovědět“ vyskytuje jednou (*Poirot okamžitě odpověděl: „Zbytečně, v agentuře o ní nikdy neslyšeli. Najděte vůz, co...“*⁸³). Jinými slovy, ze čtyř vybraných textů patří pouze predikát „odpovědět“ do třetí skupiny a vyskytuje se jednou. Naproti tomu šestá skupina predikátů se vyskytuje velmi často: v textu Případ levného bytu se šestá skupina predikátů vyskytuje v 41,82 % z celkového počtu výskytů; v textu Záhada lovecké chaty se šestá skupina predikátů vyskytuje v 56,25 % z celkového počtu výskytů; v textu Lampa se šestá skupina predikátů vyskytuje v 37,04 % výskytů. V textu Cikánka se však tato hypotéza příliš nepotvrzuje, neboť šestá skupina predikátů se vyskytuje pouze ve 13,79 % z celkového počtu výskytů.

Pokud jde o umístění verba dicendi v textu, ukazuje se, že naprostá většina verb dicendi se vyskytuje v promluvách postavy a v uvozovací větě. V textu Případ levného bytu je 98,18 % výskytů v promluvách postavy a uvozovací větě, v textu Záhada lovecké chaty 93,75 % v promluvách postavy a uvozovací větě. Průměrná hodnota těchto čtyř souborů dat je 91 %, což plně podporuje naši hypotézu v kapitole 3.3, že většina verb dicendi se vyskytuje v promluvách postavy a v uvozovací větě.

V otázce bohatosti repertoáru slovesa dicendi na základě údajů v oddílu 3.3 docházíme k závěru (a potvrzujeme původní předpoklad), že skupina sloves mluvení v českém překladu je bohatší než verba dicendi v anglickém zdrojovém textu. V textu Případ levného bytu se v anglickém zdrojovém textu vyskytuje celkem 29 různých verb dicendi, v českém překladovém textu se vyskytuje celkem 40 různých verb dicendi; v textu Záhada lovecké chaty se vyskytují v anglickém zdrojovém textu celkem 11 různých verb dicendi, zatímco v českém překladu je 13 různých verb dicendi; v textu Cikánka je 9 různých verb dicendi v anglickém zdrojovém textu a 13 různých verb dicendi v českém překladu; v textu Lampa, v anglickém zdrojovém

⁸³ Agatha Christie. *Případ levného bytu: Záhada lovecké chaty*. Přeložily Lenka Uhlířová a Edda Němcová. Praha: 2013, s. 89. a s. 91.

textu se vyskytuje celkem 21 různých verb dicendi, zatímco v českém překladu se vyskytuje celkem 27 různých verb dicendi. V každém ze čtyř výše uvedených textů je více různých verb dicendi v češtině než v angličtině. K potvrzení naší hypotézy to stačí. Vytvořili jsme předpoklad, že v procesu překladu z anglického výchozího textu do českého překladu bylo podle kontextu a překladatelových zvyklostí stejné anglické sloveso dicendi přeloženo do jiného českého verba dicendi. Abychom to ukázali na příkladu, vybrali jsme v každém anglickém zdrojovém textu stejné sloveso dicendi „say“: v textu Případ levného bytu je sloveso dicendi „say“, které se vyskytuje ve zdrojovém textu, přeloženo do mnoha různých českých sloves dicendi: „utrousit“, „zvolat“, „volat“, „začít“, „odpovědět“, „prohlásit“, „pravit“, „přikývnout“, „poznámenat“, „říct“; v textu Záhada lovecké chaty je sloveso „say“ užit ve zdrojovém textu přeloženo jako „požádat“, „zasáhnout“, „říct“; v textu Cikánka je „say“ přeloženo jako „vyhrknout“, „zvolat“, „odpovědět“, „zeptat se“, „říkat“, „říct“; v textu Lampa je sloveso „say“ přeloženo jako „ozvat se“, „odpovědět“, „odtušit“, „utnut“, „prohlásit“, „povědět“, „namítnout“, „říkat“ a „říct“.

Tabulka 6: Verba dicendi v anglickém zdrojovém textu a českém překladovém textu

název textu	verba dicendi v anglickém zdrojovém textu	počet (anglických sloves)	verba dicendi v českém překladovém textu	počet (českých)
Případ levného bytu	groan, murmur, grunt out, laugh, gasp, say, ejaculate, cry, exclaim, hiss, shriek, roar, continue, pause, conclude, reply, add, declare, bristle up, suggest,	29	deklamovat, dodat, hovořit, křičet, mumlat, naléhat, ocenit, ocitovat, odpovědět, odvětit, pokračovat, pošeptat, potvrdit, povzbudit, poznámenat, říct, pravit,	40

	mention, quote, ask, silence, answer, explain, declaim, speak, demand		přikývnout, prohlásit, rozjařit se, smát se, tázat se, umlčet, utrousit, uzavřít, volat, vyjádřit se, vykřiknout, vyptávat se, vyrazit, vysvětlavat, zabručet, začít, zajíknout se, zařvat, zasyčet, zaúpět, zmínit se, zmlknout, zvolat	
Záhada lovecké chaty	murmur, ejaculate, cry, reply, continue, say, explain, remark, ask, swear, remind	11	bručet, nadávat, odpovědět, podotknout, pokračovat, požádat, poznámenat, připomenout, říct, vyptávat se, vysvětlit, zasáhnout, zvolat	13
Cikánka	mutter, give a short bitter laugh, say, pause, continue, go on, add, ask, look up	9	dodat, mumlat, odmlčet, odpovědět, pokračovat, říct, říkat, vyhrknout, vzhlédnout, zadrmolit, zasmát se, zeptat se, zvolat	13
Lampa	stammer, sign,	21	dodat, koktat,	27

	cry, say, murmur, whisper, moan, remark, answer, inquire, parry, continue, pause, conclude, suggest, add, ask, assure, reply, repeat, tell		křičet, namítnout, navrhnout, odmlčet se, odpovědět, odušit, opáčit, opakovat, ozvat se, pokračovat, povědět, povzdechnout si, prohlásit, prohodit, říct, říkat, ujišťovat, utnout, volat, vykřiknout, zakončit, zamluvit, zašeptat, zaúpět, zeptat se	
--	--	--	--	--

Před klasifikací všech verb dicendi ve čtyřech textech jsme vycházeli z předpokladu, že v textech musí být také nezařaditelná verba dicendi. Než jsme ale provedli klasifikaci a rozřazení predikátů, nevěděli jsme, proč je nelze zařadit. Při závěrečném hodnocení již můžeme tyto původně „nezařaditelné predikáty“ zařadit do samostatné skupiny, kterou jsme pojmenovali „čisté“ sloveso mluvení. Jak název napovídá, „čisté“ sloveso mluvení je verbum dicendi, které nevyjadřuje žádný další význam, ale vyjadřuje pouze děj „říkání, nebo realizaci mluveného/psaného slova“. Přestože jediné predikáty patřící do této skupiny v textu jsou „říkat“ a „říct“, jejich četnost výskytu není nízká. Například v textu Cikánka se „říkat“ a „říct“ objevují 12krát, což znamená, že počet výskytů je 41,38 %, v textu Lampa se tato dvě verba dicendi vyskytují 10krát, což představuje 23,26 % z celkového počtu výskytů.

Slovesa mluvení vyskytující se v povídce Případ levného bytu

deklamovat, dodat, hovořit, křičet, mumlat, naléhat, ocenit, ocitovat, odpovědět, odvětit, pokračovat, pošeptat, potvrdit, povzbudit, poznamenat, říct, pravit, přikývnout,

prohlásit, rozjařit se, smát se, tázat se, umlčet, utrousit, uzavřít, volat, vyjádřit se, vykřiknout, vyptávat se, vyrazit, vysvětlovat, zabručet, začít, zajíknout se, zařvat, zasyčet, zaípět, zmínit se, zmlknout, zvolat

Slovesa mluvení vyskytující se v povídce Záhada lovecké chaty

bručet, nadávat, odpovědět, podotknout, pokračovat, požádat, poznamenat, připomenout, říct, vyptávat se, vysvětlit, zasáhnout, zvolat

Slovesa mluvení vyskytující se v povídce Cikánka

dodat, mumlat, odmlčet, odpovědět, pokračovat, říct, říkat, vyhrknout, vzhlednout, zadržmolit, zasmát se, zeptat se, zvolat

Slovesa mluvení vyskytující se v povídce Lampa

dodat, kokat, křičet, namítnout, navrhnout, odmlčet se, odpovědět, odušit, opáčit, opakovat, ozvat se, pokračovat, povědět, povzdechnout si, prohlásit, prohodit, říct, říkat, ujišťovat, utnout, volat, vykřiknout, zakončit, zamluvit, zašeptat, zaípět, zeptat se.

Závěr

V předložené bakalářské práci jsme se zaměřili na frekvenci a funkci verba dicendi v detektivních prózách Agathy Christie Případ levného bytu, Záhada lovecké chaty, Cikánka a Lampa a snažili jsme se najít společné rysy sloves mluvení užitých v těchto čtyřech žánrově shodných textech ve funkci predikátu.

V teoretické části práce jsme nejprve popsali význam verba dicendi a rozmanitost způsobů, jakými lze verba dicendi klasifikovat, a shrnuli jsme a porovnali výsledky studií o komunikační funkci výpovědi. Abychom přesně určili pozici verba dicendi v textu, objasnili jsme také definici přímých a nepřímých řečí a jejich charakteristiku.

V průběhu analýzy jsme všechny vyčleněné predikáty soustředili do šesti skupin podle klasifikace verba dicendi Milady Hirschové (mluvit + způsob řečového projevu, mluvit + zvuková charakteristika projevu, mluvit + prostředek komunikace, mluvit + forma komunikace na tzv. sociálních sítích, mluvit + určení fáze komunikačního aktu, mluvit + určení komunikační funkce projevu). Kromě toho jsme vydělili také skupinu „čisté“ sloveso mluvení. Zkoumali jsme také četnost verba dicendi v textu, kde se vyskytuje, a porovnávali bohatost verba dicendi v anglickém zdrojovém textu a českém překladu.

Analýza, kterou jsme provedli v těchto čtyřech textech, potvrdila naši původní hypotézu, že třetí a čtvrtá skupina predikátů se vyskytuje velmi zřídka a jediný reprezentant třetí skupiny, sloveso „odpovědět“ se pouze jednou vyskytuje v próze Záhada lovecké chaty. Předpokládali jsme také, že šestá skupina predikátů bude velmi frekventovaná, což se potvrdilo v Případu levného bytu a Záhadě lovecké chaty, kde se vyskytují kolem 50 % z celkového počtu výskytů, ale nepotvrdilo se to v Cikánce a Lampě.

Většinu sloves mluvení, která se objevují ve čtyřech textech, lze klasifikovat podle metody Milady Hirschové, existuje však také „čisté“ sloveso mluvení, které nelze do žádné skupiny zařadit. „Čisté“ sloveso mluvení, které se vyskytuje v Případě

levného bytu a Záhadě lovecké chaty, je sloveso „řict“, „čistá“ slovesa mluvení, která se vyskytují v Cikánce a Lampě jsou „říkat“ a „řict“.

Ve všech textech se většina verb dicendi objevuje v promluvách postav a v uvozovací větě, jen několik verb dicendi se objevuje v promluvách vypravěče. V textu byl výskyt sloves, která se objevila v promluvách postav a uvozovací větě, 98,18 %, 93,75 %, 75,86 % a 97,67 %.

Porovnali jsme verba dicendi v anglickém výchozím textu a v českém překladovém textu a zjistili jsme, že ve čtyřech námi vybraných textech se v překladovém textu vyskytuje více různých verb dicendi než v textu výchozím. Tento rys je patrný zejména v textech Případ levného bytu a Lampa, což podporuje naši domněnku, že verba dicendi v přeloženém textu jsou rozmanitější než verba dicendi ve výchozím textu.

Anotace

Jméno autora: Ningwen Xu

Název fakulty: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název katedry: Katedra bohemistiky

Název bakalářské práce: Funkce a frekvence verb dicendi ve vybraných prózách Agathy Christie

Vedoucí práce: Mgr. Jindřiška Svobodová, Ph.D.

Počet znaků: 72 382

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 16

Klíčová slova: verba dicendi, slovesa mluvení, komunikační funkce, frekvence, promluva postavy, promliva vypravěče, uvozovací věta

Charakteristika diplomové práce:

Tato bakalářská práce analyzuje verba dicendi užitá ve čtyřech detektivních textech náležejících ke stejnému žánru, jejichž autorkou je Agatha Christie: Případ levného bytu, Záhada lovecké chaty, Cikánka a Lampa. Tato verba dicendi byla vyhodnocena a klasifikována podle klasifikaci slovesa dicendi od Milady Hirschové (z pohledu lexikosémantiky). Verba dicendi jsou v této práci dále popsána z hlediska jejich frekvence, výskytu v promluvách vypravěče, promluvách postav a v uvozovací větě. Porovnávají se také verba dicendi v anglickém zdrojovém textu a přeloženém překladu.

Anotace v angličtině:

This bachelor's thesis analyzes verba dicendi in four detective texts on the same topic by Agatha Christie: The adventure of the cheap flat, The Mystery Of Hunter's Lodge, The Gipsy, The Lamp. These verba dicendi were evaluated and classified according to the classification of the verb dicendi by Milada Hirschová (from the point of view of lexicosemantics). Verba dicendi are further analyzed in this work in terms of their frequency, occurrence in the narrator's speeches, characters' speeches and in the

introductory sentence. Verba dicendi are also compared in the English source text and translated translation.

Resumé

This bachelor thesis analyzes the function and frequency of verba dicendi in four novels of the same subject by Agatha Christie: případ levného byt, záhada lovecké chaty, Cikánka, Lampa.

The first chapter of the theoretical part focuses on the definition of verba dicendi and its classification, J. L. Austin and J. R. Searle's exposition of speech act theory and observed communicative functions. The second chapter focuses on the composition of artistic texts, and Vladimír Šmilauer's elaboration on the characteristics of direct speech and indirect speech in the text.

The practical part of the thesis describes and analyzes the verba dicendi in Agatha Christie's detective stories. The analysis focuses on the frequency of predicates, their location in the text, and their diversity. The sixth group of predicates (mluvit + určení komunikační funkce projevu) appears most frequently in these four texts, and these verbs mostly appear in speech of the character and introductory sentence.

We also compared the diversity of verba dicendi in the English source text and the Czech translation text, and finally we found that in the four texts, the verba dicendi in the translation text is more abundant than the verba dicendi in the source text.

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

- AUSTIN, J. L. Jak udělat něco slovy. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Filosofia, 2000.
- DANEŠ, František, HLAVSA, Zdeněk a kol. Větné vzorce v češtině. 2. opr. vyd. Praha: Academia, 1987.
- DANEŠ, František: Verba dicendi a výpovědní funkce. In: *Studia Slavica Pragensia*, Praha: UK, 1973.
- HIRSCHOVÁ, Milada. Česká verba dicendi v performativním užití: příspěvek ke zkoumání komunikativních funkcí výpovědi. Olomouc: Univerzita Palackého, 1988.
- HIRSCHOVÁ, Milada. *Úvod do teorie textu. Určeno pro posl. 4. roč. oboru bohemistika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1989.
- <http://m.chusan.com/zhongkao/176728.html>
- Karlík Petr, Nekula Marek, Pleskalová Jana. Nový encyklopedický slovník češtiny. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016.
- KRČMOVÁ, Marie: Deklarování estetické funkce jako konstituující faktor projevu. Styl umělecké literatury. In: *Současná stylistika*. Praha: NLN, 2008.
- Milada Hirschová (2017): VERBUM DICENDI. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VERBUM DICENDI>
- SEARLE, J. R. *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
- SEARLE, J. R. *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- SEARLE, J. R. *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1969.

ŠMILAUER, Vladimír: Novočeská skladba. Praha: SPN, 1969.

TRÁVNÍČEK, František: Gebauerova Příruční mluvnice jazyka českého. Praha: Československá grafická unie, 1936.

吴剑锋.言说动词、言语行为动词与施为动词[J].外语学刊, 2021, (02).

Analyzovaná literatura

Agatha Christie. *Případ levného bytu*. Přeložily Lenka Uhlířova a Edda Němcová. Praha: 2000, 173 s.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Příklad analýzy	25
Tabulka 2: Verba dicendi v případě levného bytu	28
Tabulka 3: Verba dicendi v záhadě lovecké chaty	32
Tabulka 4: Verba dicendi v Cíkance	35
Tabulka 5: Verba dicendi v Lampě	38
Tabulka 6: Verba dicendi v anglickém zdrojovém textu a českém překladovém textu	41